

EXAMENTRAINING HAVO NEDERLANDS

2021

nieuw programma

Gert P. Broekema

L & M
educatief

© Uitgeverij L & M Educatief - Zeist, 2020

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door middel van fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitleen en/of verhuur met het oogmerk economisch of commercieel voordeel te behalen, is verboden, tenzij hiervoor voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever is verkregen.

Internet heeft een rol gespeeld bij de samenstelling van deze uitgave. Wij hebben daarbij getracht alleen gebruik te maken van rechtenvrij materiaal. Mocht u desondanks van mening zijn dat inbreuk is gemaakt op bij u berustende rechten, dan verzoeken wij u hierover contact met ons op te nemen binnen zes maanden na verschijning van deze uitgave.

Contactgegevens: Uitgeverij L & M Educatief, Slotlaan 210-C, 3701 GT Zeist;
telefoon: 030-6932445; e-mail: info@examentrainingen.nl; website: www.examentrainingen.nl

Examentraining havo Nederlands 2021

INHOUD	pagina
Aan de leerling	6
Aan de docent	8

1 Theorie

Voorkennis Wat weet je al? Een <i>warming-up</i> .	11
QuickScan Hoe sta je ervoor? Doe de QuickScan en je weet het.	18
FAQ's Heb jij nog vragen over het examen? Hier krijg je antwoord.	25
Theorie 1 Betekenis, hoofdgedachte en hoofdvraag, en de indeling van de tekst in stukken (met oefeningen).	29
Theorie 2 Diverse tekstsoorten en het doel van de tekst (met oefeningen).	41
Theorie 3 Verbanden tussen zinnen en alinea's, functies van alinea's in de tekstvragen, functiewoorden en kernwoorden, en diverse tekststructuren (met oefeningen).	46
Theorie 4 Een betoog analyseren en beoordelen, argumentatie, vooronderstelling en drogredenen (met oefeningen).	62
Oefentekst bij Theorie 1 t/m 4 Oefentekst: <i>Straf en leed</i>	82
Theorie 5 Spelling, interpunctie en stijl/formulering.	90

Toetsen over theorie 1 t/m 5	102
Antwoorden	
Antwoorden QuickScan	104
Antwoorden van de oefeningen bij Theorie 1 t/m 4	106
Uitwerkingen Oefentekst	114
Antwoorden van de oefeningen bij Theorie 5	120
Je persoonlijke foutenanalyse – de uitleg	123

2 Examens met uitwerkingen en foutenanalyse

Eindexamen havo 2018 (nieuw programma)	
Tekst 1: <i>Moderne ruilhandel</i>	126
Tekst 2: <i>Leren lenen</i>	137
Tekst 3: <i>'Er zijn twee redenen waarom het sociale leensysteem beter is dan het huidige systeem van studiefinanciering'</i>	144
Tekst 4: <i>Vraatzucht</i>	149
Uitwerkingen	156
Foutenanalyse	175
Herexamen havo 2018 (nieuw programma)	
Tekst 1: <i>Wie goed doet ... komt nooit in het journaal ...</i>	177
Tekst 2: <i>Laat de brutalen niet voordringen</i>	189
Tekst 3: <i>Woningnood</i>	194
Tekst 4: <i>Leerling vindt school saai, maar presteert goed</i>	199
Uitwerkingen	204
Foutenanalyse	221
Eindexamen havo 2019 (nieuw programma)	
Tekst 1: <i>Nooit meer niksdoen</i>	223
Tekst 2: <i>Stappen in je woonkamer</i>	232
Tekst 3: <i>Vermijdbare risico's?</i>	239
Tekst 4: <i>Beetje inkomensverlies?</i>	245
Uitwerkingen	249
Foutenanalyse	268
Herexamen havo 2019 (nieuw programma)	
Tekst 1: <i>Slimme computers: kunnen ze straks ook kunst maken?</i>	270
Tekst 2: <i>ffw88 jonguh: is die digi-taal nou echt zo erg?</i>	280
Tekst 3: <i>WhatsAppchtig taalgebruik</i>	286

Uitwerkingen	293
Foutenanalyse	311
Wat kun je (nog niet zo) goed bij het maken van examens?	313

3 Examens zonder uitwerkingen

Eindexamen havo 2017 (nieuw programma)

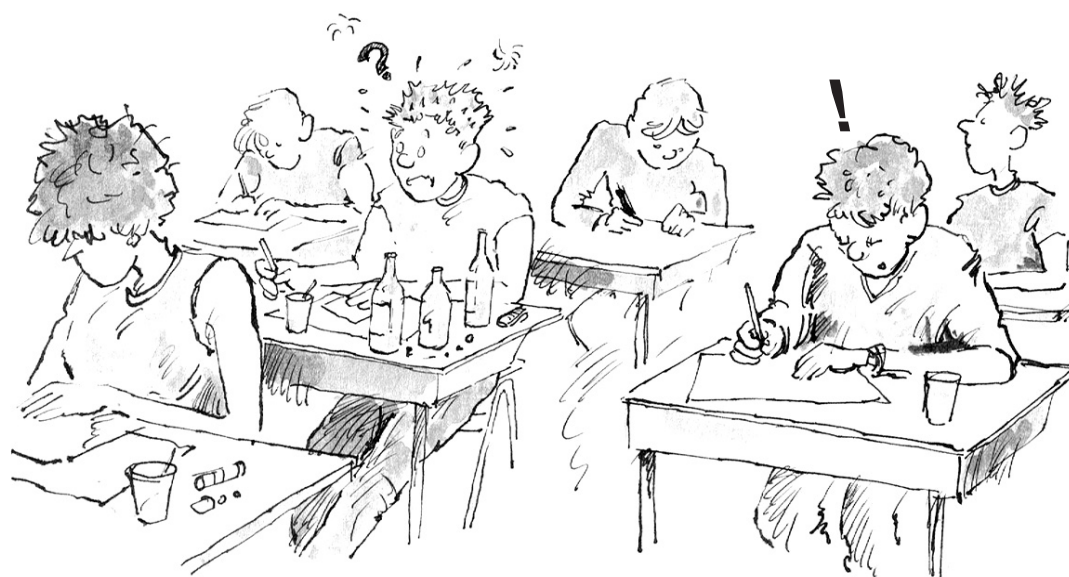
Tekst 1: <i>Tegen het dierensentiment</i>	315
Tekst 2: <i>Ga op schoolreis naar het dierproevenlab</i>	322
Tekst 3: <i>Kritisch zijn is soms je mond houden</i>	325
Tekst 4: <i>Doen en laten</i>	329

Herexamen havo 2017 (nieuw programma)

Tekst 1: <i>Typically Nederlands</i>	333
Tekst 2: <i>De wilskrachtige is een gewoontedier</i>	340
Tekst 3: <i>Ban de barbecue uit Vondelpark</i>	346
Tekst 4: <i>Samen het park opruimen is een beter idee</i>	348

4 Bijlagen

Woordkennis	350
Scoresleutels	362

Voorkennis

In deze opfriscursus kom je te weten wat je moet kunnen om goed met de examenstof aan de slag te gaan én wat je al weet. Je bent immers nu niet voor het eerst met tekstanalyse bezig. Je hebt al veel teksten gezien en de vragen daarbij gemaakt. Veel zaken die in de examenvragen aan de orde komen, zullen je wel bekend voorkomen.

Hieronder noemen we de belangrijkste. Het is tijd voor je *warming-up*. We doen dat puntsgewijs.

• Punt 1: tekstonderwerp en hoofdgedachte

Woordkennis

Natuurlijk moet je de *betekenis* van veel belangrijke woorden al kennen om de teksten te kunnen begrijpen. Je zult nog vele woorden bijleren.

Karakterisering, passage, factoren, graduele verschillen, gerenommeerd, functies en nuances – dat zijn wat voorbeelden van woorden die je snel moet kunnen plaatsen. *Homoniemen* en *synoniemen* moeten al bekende begrippen voor je zijn. Je komt ook allerlei *uitdrukkingen* tegen die je moet kennen: *een lans breken voor iemand* en *de vuile was buiten hangen* bijvoorbeeld.

Je moet ook een woord kunnen analyseren of doorzien om de betekenis af te leiden: *normaliseren* betekent: weer *normaal* maken.

Ook is het belangrijk dat je goed begrijpt waar *verwijswoorden* op slaan. Ook *beeldspraak* (stijlfiguren) moet je snappen om de betekenis van de tekst goed te kunnen opsporen. Al met al is het gewoon het beste dat je steeds meer woorden, begrippen en hun betekenissen gaat leren. ‘Woordkennis’ helpt je daarbij.

Vragen, vragen en nog eens vragen

Schrijvers stellen soms *vragen in hun eigen tekst* die ze proberen te beantwoorden. Zulke vragen kunnen je goed helpen bij het begrijpen van de tekst. Ze brengen je naar het belangrijkste ervan.

En er bestaan in ieder geval allerlei *vaste vragen bij een tekst* die jij (tijdens het lezen) moet proberen te beantwoorden. Zo kun je anderen laten zien dat je de tekst begrijpt.

Je kent dus al veel van die standaardvragen bij een tekst. Neem bijvoorbeeld een tekst die over een *probleem* gaat (het fileprobleem bijvoorbeeld) en waarvoor een *oplossing* wordt gezocht. Bekende vragen zijn dan deze: Wat is het probleem precies? Wie zijn erbij betrokken? Wanneer ontstond dat probleem? Hoe ontstond het probleem?

Of: Wat is de achtergrond of wat is de oorzaak (of wat zijn de oorzaken) van het probleem? Wat zijn de gevolgen? Wat is ertegen te doen? Of: Hoe lossen we dit

Kijk eerst eens globaal naar dit examen. Het bestaat uit één lange tekst en drie kortere. Vraag je altijd rustig af: waarover gaan die teksten? Kijk ook alvast even naar de vragen. Het zijn er 40. Redelijk wat vragen gaan deze keer over argumentatie en drogredenen. Ook zijn er twee schemavragen, veel open vragen waarbij je ook op spelling en grammatica moet letten, en natuurlijk nogal wat meerkeuzevragen. Het is dus de moeite waard goed te oefenen met al deze vraagsoorten.

Hieronder vind je eerst de rubrieken **Intro en discussie** (een opstapje om in de sfeer van de tekst te komen en om je voorkennis te activeren) en **Woordkennis** (een lijst met belangrijke woorden in de tekst; de gecursiveerde woorden komen vaak voor in examenteksten). Want ook al mag je een woordenboek gebruiken op het examen, jouw eigen woordkennis is en blijft essentieel! Woordkennis is vaak ook voorkennis. Dankzij je woordkennis weet je doorgaans ook al iets van het onderwerp af. Na de examenteksten en de vragen krijg je de vaste onderdelen: **Lezen in drie rondes** (zo kun je de tekst effectief en efficiënt lezen), **Uitwerkingen** (antwoorden en uitleg) en **Foutenanalyse**.

Tekst 1: *Nooit meer niksdoen*

Intro en discussie

Het is natuurlijk een beetje riskant om hier en nu te beginnen over het nut van het nietsdoen. Niets doen, echt helemaal niks doen, is heerlijk en heel belangrijk voor ons. Maar, we zijn het langzamerhand compleet verleerd. En dat is niet zo best, want terwijl we dutten, staren, lummelen of slapen, krijgen onze hersenen de gelegenheid om alle informatie die we hebben opgedaan, te verwerken en ook om nieuwe energie aan te maken. Dat nietsdoen is dus niet alleen fijn, maar ook functioneel voor je gezondheid.

De schrijver van tekst 1 zegt dat sinds de opkomst van sociale media het gevoel van niks willen missen enorm is toegenomen. Heb jij ook last van fomo? Voel jij je domweg verslaafd aan je mobiel? Ben jij ook op internet bezig je profiel steeds creatiever te versieren? Gaat het lekker met je imagebuilding? Of ben je misschien zelfs een catfish?

Hoe verslaafd kun je trouwens zijn? Ken je dit verhaal? Een 15-jarige meisje werd door haar ouders gedwongen al haar elektronica in te leveren vanwege een hardnekkige Twitter-verslaving. Ze vond echter een lucide manier om haar straf te omzeilen. Ze begon gewoon stiekem te tweeten via een slimme koelkast. Ze legde uit dat ze niet kon leven met de straf, want ze verveelde zich hopeloos al een zomer lang. 'Twitter helpt me de tijd te vergeten.'

Lees tekst 1 *Nooit meer niksdoen* en kijk of de schrijver alleen maar de nadruk legt op fomo als verslaving. Vraagje: Welke attentiedisciplines heb jij jezelf al aangeleerd? Of kies je liever voor een hulpmiddeltje? Zou je internet het liefst een standje lager zetten, net zoals je de thermostaat lager kunt zetten? Dat lager zetten kan met een nieuwe ‘internetschakelaar’ van Nederlandse makelij. Eén draai aan de knop en je beslist zelf welke apps, websites en andere internetdiensten jouw tijd niet meer kunnen opeisen: ze worden zonder pardon geblokkeerd. Tsja, met of zonder zo’n apparaat, wie is de baas?

Woordkennis

Dankzij je woordkennis weet je precies wat er in de tekst en in de vragen staat. Dat is de eerste stap op weg naar het goede antwoord. Bekijk daarom onderstaande woordenlijst goed. *Vooraf de gecursiveerde woorden komen vaak in examenteksten voor.* Zijn er veel woorden die je onbekend voorkomen? Dan is het handig om ze nu te leren. Je hebt tijdens het examen immers niet veel tijd om veel woorden op te zoeken in je woordenboek. *Achter in het boek vind je een overzicht van belangrijke woorden uit de examens vanaf 2002.*

1	hilarisch het <i>fenomeen</i> exponentieel fomo (fear of missing out)	lachwekkend, erg grappig het verschijnsel buitengewoon sterk de sociale angst om de laatste, nieuwste berichten van bekenden te missen (het gebruik van sociale media kan ervoor zorgen dat gebruikers overmatig afhankelijk worden van het contact met anderen met stress en slapeloosheid tot gevolg – het tegenovergestelde staat overigens bekend als jomo (joy of missing out)
2	<i>gerelateerd</i> sociale platformen het <i>syndroom</i> het <i>symptoom</i>	verbonden, gekoppeld sites die gericht zijn op het onderhouden en aangaan van ‘sociaal’ contact, zoals Facebook, Instagram en WhatsApp het ziektebeeld, het geheel van verschijnselen dat hoort bij een ziekte het kenmerk of de klacht behorend bij een bepaalde ziekte, ziekteverschijnsel
3	het kuddedier de <i>implicatie</i>	(hier:) de massamens zonder individualiteit met een geringe persoonlijkheid, onzelfstandig en volgzaam de consequentie, het gevolg

	de massapsycholoog	de specialist op het gebied van de sociale psychologie (= de studie naar hoe menselijke gedachten, gevoelens en gedragingen worden beïnvloed door anderen)
	de omgeving overprikkeling	(hier:) de groep aan te veel prikkels bloot staan waardoor stress kan ontstaan
4	de besmetting infecteren de imagebuilding	de overdracht op iemand anders aansteken, besmetten, overbrengen (hier:) de presentatie op sociale media, het beeld dat je van jezelf wilt geven, werken aan je zelfpromotie
	de <i>identiteit</i>	wie je bent (je naam, adres, geboortedatum e.d.); (ook:) wat jou uniek maakt
	de <i>kwalificatie</i>	de aanduiding (omschrijving) waarmee je zegt hoe goed of slecht iets is
	de 'post' (op internet)	het bericht, de foto, het filmpje enz. dat iemand op internet heeft gezet
	de <i>drijfveer</i>	de motivatie, de beweegredenen (waarom je iets doet)
	de competitiedrang	de onbeheersbare drang om zich onophoudelijk met anderen te vergelijken en om van alles een wedstrijd te maken
5	de na-ijver <i>illustreeren</i> <i>relativistisch</i> <i>geïndividualiseerd</i>	de afgunst, de jaloezie (hier:) een voorbeeld geven (je bestaan is) afhankelijk van anderen wanneer mensen meer als individu in plaats van als groep in de samenleving zijn komen te staan
	het <i>profiel</i>	een plek (bijv. op Facebook) waar je informatie over jezelf kunt delen met vrienden, zoals je interesses, foto's, filmpjes en persoonlijke gegevens
	de sociale outcast	de sociale buitenstaander; iemand die door zijn leeftijdgenoten wordt afgewezen omdat hij anders is, onbekwaam of verkeerd begrepen wordt; het buitenbeentje (dat vaak het slachtoffer van pesten is)
6	de devaluatie	de waardevermindering
	de <i>concentratie</i>	de gerichte aandacht
7	<i>oxytocine</i>	het knuffelhormoon

de substantie
het digitale dieet

de *impuls*

de attentiediscipline

de stof (waaruit iets bestaat)

het beperken van de tijd die je op sociale
media doorbrengt (de digitale detox)

(hier:) de indruk, de prikkel die je aanzet
tot spontane (re)actie

je aandacht beperken tot het wezenlijke
of noodzakelijke en informatie
selectief te verwerken; je niet altijd
en overal (24/7) openstellen voor
informatie, maar de informatiestromen
bewust beperken om de controle niet
te verliezen; op gezette tijden kennis
nemen van berichten op sociale media

Tekst 1

Nooit meer niksdoen

(1) “Alle gelukkige gezinnen lijken op
elkaar, elk ongelukkig gezin is
ongelukkig op zijn eigen wijze.” Het is
de eerste zin uit *Anna Karenina* van
5 Tolstoj. Inmiddels ben ik voor de
vijfde keer aan dit negenhonderd
pagina's tellende meesterwerk
begonnen. Het is een mooie zin, die
naar meer smaakt, maar steeds
10 dwaal ik na enkele bladzijden af,
want dan trilt mijn smartphone, omdat
iemand op iets reageert wat ik op
Facebook heb gezet of omdat ik aan
de beurt ben om een woord te leggen
15 bij Wordfeud¹). Daarna kan ik mijn
smartphone moeilijk meer wegleggen
en check ik het nieuws en mijn mail,
klik ik een filmpje aan dat hilarisch
moet zijn of loop ik de trending
20 topics²) op Twitter even na. Het
fenomeen is eigenlijk zo oud als de
weg naar Rome. Het is van alle tijden
dat zodra er ijs ligt en er geschaatst
kan worden, je je gedwongen voelt
25 de ijzers onder te binden, want het
hele land is op de been en daar wil je
bij zijn. Sinds de komst van de socia-
le media is echter dat oude gevoel
van ‘niks willen missen’ exponentieel

30 toegenomen. Het heeft zelfs een
nieuwe, wat hippe Engelse naam
gekregen: ‘fomo’, *fear of missing out*.
(2) Het internationale marketing-
bureau JWT presenteerde onlangs
35 de uitkomsten van een onderzoek
onder bijna dertienhonderd Amerika-
nen en Britten naar het verschijnsel,
gerelateerd aan sociale netwerken.
“Met ruim 845 miljoen gebruikers van
40 Facebook en daarnaast nog andere
sociale platformen is er een onge-
kend sterk besef van hoe anderen
hun leven leiden, waardoor steeds
meer mensen tekenen van fomo
45 vertonen”, concludeert het bureau.
Het syndroom gaat volgens JWT
gepaard met serieuze symptomen als
lusteloosheid, onrust, kortademigheid
en hartkloppingen. Fomo komt
50 volgens JWT het meest voor bij
jongeren die zijn opgegroeid met de
technieken die het mogelijk maken
om via internet continu te volgen wat
hun vrienden doen. Maar liefst 83
55 procent van de ondervraagden zegt
graag op de hoogte te willen zijn van
alles wat er speelt en van waar
anderen mee bezig zijn. Meer dan de

volgens Van Ginniken wel 'attentie-discipline' voor nodig. "Je hebt maar een aantal uren per week beschikbaar om geconcentreerd informatie tot je te nemen. Je moet dus leren snoeien, je niet zomaar overal voor openstellen, anders verlies je de controle over de informatiestromen en dobber je voort."

260 **(8)** Goed. Televisie uit, laptop uit, tablet uit, smartphone uit, muziek uit en met een kop koffie plaatsnemen in de grote leren stoel. "Alle gelukkige gezinnen lijken op elkaar, elk ongelukkig gezin is ongelukkig op zijn eigen wijze." Als ik het tot en met de laatste pagina heb gelezen, zal ik daar nergens melding van maken. Beloofd.

*naar: Ivo van Woerden
uit: HP/De Tijd, juni 2012*

Ivo van Woerden is freelance onderzoeksjournalist.

noot 1 Wordfeud: een online taalspelletje

noot 2 trending topic: een onderwerp dat in korte tijd op sociale media veelvuldig wordt besproken

1p 1 In regels 20-21 wordt gesproken van "Het fenomeen".
Wat wordt daarmee bedoeld?

Tekst 1 kan worden onderverdeeld in vier delen. Deze achtereenvolgende delen kunnen van de volgende kopjes worden voorzien:

Deel 1: Uitleg van fomo

Deel 2: Verklaringen voor fomo en de rol van sociale media daarin

Deel 3: Beter leren omgaan met fomo en sociale media

Deel 4: Belofte

1p 2 Bij welke alinea begint deel 2?

1p 3 Bij welke alinea begint deel 3?

1p 4 "In het JWT-onderzoek gaf bijna twee derde van de ondervraagden aan op Facebook en Twitter aan imagebuilding te doen." (regels 102-105)

Waartoe leidt volgens Sherry Turkle deze imagebuilding uiteindelijk?

A competitiedrang en na-ijver

B een identiteit die niet helemaal echt is

C jaloers zijn op andermans leven

D vervreemding van onszelf

1p 5 "Ik denk zelfs dat we jaloers zijn op onze eigen online identiteit." (regels 135-137)

Hoe komt het dat we jaloers zijn op onze eigen online identiteit?

Baseer je antwoord op de alinea's 4 en 5.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

In tekst 1 wordt de vergelijking gemaakt met een kale kerstboom (regels 151-152).

Tekst 1: *Nooit meer niksdoen*

Lezen in drie rondes

Je kunt je leesvaardigheid, die je ook hard nodig hebt tijdens je vervolgopleiding, enorm verbeteren als je gaat lezen in drie rondes. Begin niet direct de tekst woord voor woord te lezen. Pak liever eerst de grote lijn. Lezen in drie rondes gaat als volgt:

- 1) lees eerst de titel en zoek in de inleiding het *onderwerp* van de tekst op: waarover heeft de schrijver het precies? Lees dan het slot van de tekst en opnieuw de titel en de inleiding en probeer de *hoofdgedachte* vast te stellen;
- 2) daarna komen per alinea *hoofdzaken* aan de beurt en dan pas,
- 3) al de *details* in alle alinea's.

Begin je wel direct woord voor woord gaat lezen, dan krijg je te veel bijzaken te verwerken. Dat leidt je alleen maar af en levert je geen goede kijk op het grote geheel op.

Zoek dus eerst het onderwerp en de hoofdgedachte op.

Wees actief tijdens het lezen in drie rondes. De bedoeling is vooral dat je meedenkt met de auteur. Geloof niet meteen wat deze beweert, blijf kritisch zijn ideeën volgen. Voorkom in ieder geval dat je mechanisch of klakkeloos leest. Stel jezelf vragen bij het lezen, zoals: Wat wil dit voorbeeld duidelijk maken? Hoe bouwt de schrijver zijn tekst op? Wat is zijn argumentatie en is zijn conclusie terecht? En wat vind ik er zelf van?

Zo leer je bij de drie rondes hoe je lange(re) teksten aanpakt.

Ronde 1: lees de titel, de inleiding en het slot

De *titel* maakt direct al duidelijk dat het tekstonderwerp 'constant bezig zijn' is, maar wat daarvan de reden is, moet nog duidelijk worden.

Analyseer de *inleiding* grondig. De eerste alinea's zeggen dit: We willen op internet niks missen van wat anderen doen, zeg maar voor 'fomo', en we willen ook samen met iedereen meedoen in de race om aandacht.

Analyseer het *slot* grondig. Het slot (alinea's 7 en 8) laat fomo als verslaving zien, al vinden sommigen dat te ver gaan. We moeten wel leren om te gaan met al die impulsen die op ons afkomen. Er is attentiediscipline nodig.

Ronde 2: lees de eerste zin van elke alinea (eventueel ook de tweede en/of de laatste zin)

Zo vind je de hoofdzaken. Die *hoofdzaken* kun je het beste wat beknopt en vereenvoudigd noteren in de marge, onderstrepen of markeren. Probeer ze te onthouden. En kijk goed naar de opbouw van de tekst. Als je zo te werk gaat, krijg je een beknopt informatie-overzicht dat je helpt bij het goed begrijpen van de tekst. Voer je deze tweede ronde grondig uit, dan begrijp je deze tekst gegarandeerd sneller en veel beter.

Beknopt informatieoverzicht

De tekst gaat over onze rol op sociale media en over fomo. Dit houden we dus goed in de gaten bij het lezen van de alinea's. Tussen haakjes staat het commentaar dat jijzelf zou kunnen geven bij het lezen in de tweede ronde.

Alinea 1: (Deze begint met een anekdote als voorbeeld, dus ik kijk even verder in deze lange alinea.) Sinds de komst van de sociale media is het gevoel van ‘niks willen missen’ exponentieel toegenomen. Het heeft zelfs een nieuwe, wat hippe Engelse naam gekregen: ‘fomo’, *fear of missing out*.

Alinea 2: (Er is een onderzoek naar het verschijnsel, naar fomo dus, gerelateerd aan sociale netwerken.) ... er is een ongekend sterk besef van hoe anderen hun leven leiden, waardoor steeds meer mensen tekenen van fomo vertonen. (Het lijkt wel een verslaving of ziekte met symptomen:) ... symptomen als lusteloosheid, onrust, kortademigheid en hartkloppingen.

Alinea 3: De mens is een kuddedier en dat heeft sociale implicaties. (Welke gevolgen zijn dat?) Je moet voortdurend gespitst zijn op anderen en hun oriëntaties, zodat je je kunt aanpassen en bij de kudde kunt blijven horen. (Weer een lange alinea, dus lezen we slim verder:) We zijn ... niet alleen kuddedieren, maar we zijn ook nieuwsgierig. (En wat gebeurt er dan?) Je wilt steeds meer bijblijven, en je wordt bang om iets te missen. (Dat is fomo.)

Alinea 4: Veel mensen vinden het bovendien belangrijk om op sociale netwerken zich van hun beste of leukste kant te laten zien. (Hoe doen ze dat, even opzoeken:) ... sociale media uitnodigen uit tot het creëren van een identiteit die niet helemaal echt is. (Waarom doen we dat?) De drijfveren daarachter zijn competitiedrang en na-ijver. (Is dat zo slecht dan?) Ik denk zelfs dat we jaloers zijn op onze eigen online identiteit. Daardoor raken we vervreemd van onszelf. (Oei, dat klinkt eng en wat filosofisch ...)

Alinea 5: Maatschappijfilosoof Robin Brouwer is kritisch over de rol van sociale media. ‘Een fenomeen als fomo illustreert het relativistische en geïndividualiseerde bestaan dat we leiden’, zegt hij. (Deze alinea is weer zo lang, toch maar even verder lezen of het iets duidelijker wordt.) ‘We ontlenen onze identiteit tegenwoordig aan consumptie, aan wat we aangereikt krijgen en tot ons nemen. We zijn een kale kerstboom, die we optuigen door het consumeren van goederen, informatie en opinies. (Even nadenken. Je hebt je eigen zelf plus het consumeren van goederen, informatie en opinies en dat is nu je identiteit. Je versiert jezelf met wat je consumeert aan goederen, informatie en opinies.) ... en daar ontleen je (eigen)waarde aan. Die waarde is echter van korte duur. (Waarom?) We consumeren steeds sneller (Ah, die versiering is niet blijvend, maar gaat voorbij.) ... maar dat steeds moeten consumeren heeft ook nadelen. Wie er niet in meegaat, hoort er niet meer bij en wordt een sociale outcast.’ (Je moet wel meedoen: fomo!)

Alinea 6: Wie last heeft van fomo, reageert sterker dan anderen op de overdaad aan informatie en tips die dagelijks over ons wordt uitgestort. (Dat is een lastig probleem.) Er is steeds meer informatie beschikbaar, maar tegelijkertijd zijn we steeds slechter geïnformeerd, juist omdat we zo overspoeld worden. (Welk gevolg heeft dit?) Aan zelf nadenken komen we door de onophoudelijke informatiestroom amper meer toe. Evenmin kunnen we nog de concentratie opbrengen om een heel boek uit te lezen.

Alinea 7: Fomo heeft zelfs kenmerken van een verslaving. (Niet alleen een ziekte, maar ook nog een verslaving.) (Deze alinea is weer zo lang, toch maar even verder lezen of het iets duidelijker wordt. Fomo) ... doet wel degelijk verlangen naar meer. Professor Turkle vindt het idee van fomo als een verslaving te ver gaan. ‘Zodra we van een verslaving gaan spreken, klinkt de roep om het uitbannen van de verslavende substantie. (En dat lukt natuurlijk niet: overal is het internet en zijn de sociale media aanwezig, toch?) (Kinderen moet je uitleggen) dat ze niet op alle prikkels hoeven te reageren. Leer ze relativeren. (Je moet) je niet zomaar overal voor openstellen, anders verlies je de controle over de informatiestromen ...

Alinea 8: Goed. Televisie uit, laptop uit, tablet uit, smartphone uit, muziek uit en met een kop koffie plaatsnemen in de grote leren stoel. (Komt zo het goede leven?)

Ronde 3: lees nu alles studierend en analyserend (woord voor woord)

Per alinea heb je nu de *hoofdzaak* gevonden. Je kijkt in deze ronde wat de rest van de alinea over die hoofdzaak zegt. Daarbij let je op de *verbanden*, bijvoorbeeld een vergelijking en ook de verklaringen waarom we niks willen missen: alinea's 3 en 4.

Waar let je nog meer op? Let goed op de *indeling* van de tekst. Welke alinea's horen bij elkaar? De informatie bij de vragen 2 en 3 helpt je daarbij enorm. De verklaringen voor fomo en de rol van sociale media daarin, komen aan de orde vanaf alinea 3. Over 'beter leren omgaan met fomo en sociale media' lees je vanaf alinea 7.

In examenteksten staan allerlei *standpunten*. Het is beslist goed dat je als lezer nagaat wie wat beweert. In deze tekst zie je best veel namen van deskundigen staan. Dus zoek je uit wat het standpunt van de schrijver is en wat de standpunten van de anderen zijn. Zijn het critici of medestanders? Volgt de schrijver de standpunten van sommige anderen of niet, of is hij neutraal?

Verder kom je weer de bekende vragen tegen, dat is geruststellend. Er zijn veel vragen die gaan over redenen en oorzaken en vergelijking en andere verbanden. En er zijn weer vragen over argumentatie, het doel en de hoofdgedachte van de tekst.

Enkele opmerkingen vooraf bij de besprekingen in de les.

- Het aantal punten dat je per vraag kunt verdienen, staat op je examen voor de kantlijn bij de vraag.
- In dit boek wordt steeds uitgelegd waarom het correcte antwoord goed is en waarom een bepaald antwoord fout is. Je hoeft straks op je examen niet steeds schriftelijk uit te leggen waarom je voor een antwoord kiest (behalve als erom gevraagd wordt natuurlijk).
- Bij meerkeuzevragen noteer je alleen de ene hoofdletter, meer niet!
- Even een opmerking over het tellen van woorden in je antwoord. Soms mag je antwoord maar een beperkt aantal woorden hebben. Het is een algemeen geldende regel dat je de herhaalde woorden uit de vraag niet hoeft mee te tellen.
- Beantwoord de vragen in correct Nederlands. Bij je antwoord op een open vraag hoef je niet te antwoorden in een volledige zin. Ook wordt je antwoord niet grammaticaal beoordeeld, maar wel je spelling. Dus als je 'hij word' schrijft, heb je een spelfout. Een 'open vraag' is iedere vraagvorm die geen meerkeuzevraag is.
- Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, wordt alleen de eerste zin beoordeeld.

Antwoorden

1 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: Let op het zinsverband: '... zo oud als de weg naar Rome'. Dus vroeger ook al. Voeg daarom niks toe uit de moderne tijd. Bijvoorbeeld iets moderns zoals: mobieltje, sociale media, exponentieel toegenomen. Het fenomeen is namelijk veel breder. Beperk je tot 'niks willen missen'.

- Het goede antwoord is:

→ *fomo*.

Ook goed is: 'niks willen missen'. Of: 'het oude gevoel van niks te willen missen'.

Beoordeel ook je spelling.

2 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: Alinea's 1 en 2 zetten uiteen wat fomo is. In alinea 3 beginnen de verklaringen waarom we fomo hebben: We zijn kuddedieren en passen ons aan de omgeving aan.

Bovendien zijn we nieuwsgierig, we willen niks missen van wat anderen doen en zeggen.

- Deel 2 begint bij ...

→ (*Alinea*) 3.

Beoordeel je spelling; vergis je niet: 'alinia' is echt fout.

3 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: Zie vraag 2. Tot en met alinea 6 gaat het over de rol van de sociale media als we het hebben over fomo. Vanaf alinea 7 krijg je tips om beter om te gaan met fomo en sociale media. Verslavend of niet? Attentiediscipline.

- Deel 3 begint bij ...

→ (*Alinea*) 7.

4 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: Als je doet aan imagebuilding, maak je reclame voor jezelf en doe je aan een soort van zelfpromotie. Wat is het laatste gevolg van 'imagebuilding' (regel 105)?

Lees regels 112-138. Uiteindelijk loopt het uit op 'vervreemding van jezelf'.

- Het goede antwoord is:

→ **D**, *vervreemding van onszelf* (Op het examen hoef je alleen maar de hoofletter te noteren.)

Niet A, B of C, want competitiedrang en na-ijver, onechte identiteit en jaloezie zijn niet het laatste of uiteindelijke gevolg.

5 *Maximaal 1 punt*

Baseer je antwoord op de alinea's 4 en 5. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

Aanpak: Wat is hier jaloersmakend? Wat is het verschil tussen onze gewone identiteit en onze online identiteit? Lees regels 124-130. We pimpen onze online identiteit op. Zo krijg je een verbeterde, verfraaide of jaloersmakende versie van jezelf. Je denkt zomaar: 'Was ik maar echt zo'.

- In je antwoord moet in ieder geval staan:

→ *Onze eigen online identiteit is het opgepoetste (of: ideale of versierde) beeld van onszelf.*

Ook goed is: '... is hoe we zouden willen zijn.'

Fout is: 'een 'andere' of 'aangepaste' versie van jezelf', want dat geeft te weinig precieze informatie; het zegt immers nog niets over het verbeterde, versierde of opgepoetste beeld.

Beoordeel je spelling en grammatica.

6 *Maximaal 1 punt*

Aanpak: De opgetuigde kerstboom zou je opgepoetste, online identiteit zijn. Zoek goed uit wat een kale kerstboom symboliseert. Dat is een mens zonder versiering. Wie of wat ben je zonder die versieringen, zonder die imagebuilding, zonder je leuke posts op internet?

- In je antwoord moet in ieder geval staan:

Tel, nu je alle vragen hebt beantwoord, het aantal punten op dat je gescoord hebt.
 Houd wel rekening met de fouten in je spelling en grammatica.
 Fouten met betrekking tot incorrecte formuleringen en onjuist taalgebruik kunnen je in totaal 4 punten kosten. Bij 0 fouten 0 punten aftrek; bij 1 of 2 fouten –1 punt; bij 3 of 4 fouten –2 punten; bij 5 of 6 fouten –3 punten; bij 7 of meer fouten –4 punten.

Foutenanalyse eindexamen havo 2019

Bereken nu je cijfer en kijk wat nog beter kan.

Welke vragen heb je goed (+), welke fout (–)? Zie ook de uitleg op pagina 123-124.

vraag	+/-	theorie	kernwoorden van de vraag
1 (open vraag)		1	interpretatie: wat is fomo?
2 (kort beantwoorden)		1	indeling van de tekst
3 (kort beantwoorden)		1	indeling van de tekst
4 (meerkeuzevraag)		3	gevolg van imagebuilding
5 (open vraag)		3	waardoor jaloers op onze eigen online identiteit
6 (open vraag)		1	een ‘kale kerstboom’ als symbool voor ...
7 (meerkeuzevraag)		3	waardoor de waarde van korte duur is
8 (open vraag)		3	een positief gevolg en een negatief gevolg
9 (meerkeuzevraag)		3	de belangrijkste oorzaak voor dit verschijnsel
10 (samenvattingsvraag)		5	fomo als een mogelijke verslaving
11 (open vraag)		1 en 3	naam auteur en zelf opgelegde beperking
12 (meerkeuzevraag)		1	de hoofdgedachte van tekst 1
13 (meerkeuzevraag)		3	welk type uitwerking: voorbeelden
14 (open vraag)		4	het argumentatieschema op basis van autoriteit
15 (open vraag)		4	drogreden, wat klopt er niet?
16 (open vraag)		4	stelling, toegeving, nuancering of weerlegging
17 (open vraag)		3	drie algemene verklaringen
18 (meerkeuzevraag)		1	gevoelswaarde
19 (meerkeuzevraag)		1	typering alinea 9
20 (open vraag)		4	argumentatie
21 (meerkeuzevraag)		1	de hoofdgedachte van tekst 2
22 (open vraag)		2	het doel van sociale media in tekst 1 en tekst 2
23 (open vraag)		1	de theorie van Jaap van Gineken
24 (meerkeuzevraag)		3	verklaring voor het delen van foto's
25 (vraag naar citaat)		1	spottende toon
26 (samenvattingsvraag)		5	het resultaat en de gegevens die daartoe leiden
27 (open vraag)		4	centrale standpunt van de tekst
28 (meerkeuzevraag)		4	argumentatieschema

29 (open vraag)		3	de opwaartse mobiliteit is niet per se gratis
30 (meerkeuzevraag)		3	steeds meer zaken als leefstijl bezwaarlijk?
31 (open vraag)		3	een mogelijke verklaring voor het minder optreden van dementie
32 (open vraag)		3	verschil tussen tekst 3 en tekstfragment 2
33 (kort beantwoorden)			samenvatting van tekst 3
34 (open vraag)		3	waarom mag je in dit geval wél klagen?
35 (open vraag)		3	wat met dit voorbeeld wordt geïllustreerd
36 (open vraag)		4	het standpunt van de tekst
37 (open vraag)		4	argumentatie
38 (meerkeuzevraag)		3	de functie van eendit zinsdeel
39 (meerkeuzevraag)		3	de functie van alinea 5
40 meerkeuzevraag		1	de hoofdgedachte van tekst 4

Plan van aanpak

Welk type vraag heb jij vaak fout? Misschien heb je veel fouten in de meerkeuzevragen of in de open vragen? Of heb je moeite met het kiezen uit en afwegen van verschillende antwoorden? Of met het correct formuleren van je antwoord? Zoek dat met behulp van deze foutenanalyse op. Bestudeer de desbetreffende (stukjes van de) theorie opnieuw.

Vraag je docent(e) desnoods om extra uitleg.

In de scoresleutel achter in het boek kun je je cijfer voor dit examen aflezen.

Woordkennis

Op het examen mag je een verklarend woordenboek gebruiken, maar hoe meer woorden je kent, hoe minder je op hoeft te zoeken. Een goed begrip van de tekst begint namelijk bij de basis: de woorden. Zij zijn de bouwstenen van de tekst.

Onderstaande lijst bevat woorden die vaak in (examen)teksten voorkomen. Door ze te leren vergroot je je woordenschat en heb je op je examen straks meer kostbare tijd voor het maken van de vragen. De lijst is samengeteld aan de hand van recente havo-examens. Veel woorden zul je dus al (her)kennen.

Tip: Als je twijfelt aan de betekenis van een woord, zoek er dan voorbeeldzinnen bij in een goed woordenboek. Een bruikbaar digitaal woordenboek vind je op: www.encyclo.nl

A

aanleiding	een mooie actuele gelegenheid, van een gelegenheid gebruik maken
aanspraak maken op iets	het recht hebben iets te bezitten, het genot ervan te hebben
aanwijzingen	tips, inlichtingen over hoe je moet handelen
absurd	strijdig met de rede, de logica; met de dwaasheid gekroond, toppunt van dwaasheid
achtergrond	herkomst; wat iemand vroeger gedaan of geleerd heeft, zijn verleden; oorzaak
actueel	van direct belang
adequaat	geschikt, in overeenstemming met het voorbeeld of de normen
afdoend	volkomen berekend om datgene te veroorzaken, te bereiken wat men beoogt; compleet goed
afdoende bewijs	beslissend, overtuigend bewijs
afweging	overwegen welke optie het beste is
agressie	aanval of bedreiging met geweld, gevoelens van woede
agressieve man	man die geweld gebruikt of wil gebruiken
alternatief	andere mogelijkheid of oplossing dan de gewone
alternatieve analyse	een andere ontleding in onderdelen om de dingen beter te beschouwen
ambitie	aspiratie, eerzucht; het streven hogerop te komen, meer aanzien te krijgen; doel, iets wat je wilt bereiken
ambitieuze	grootse, eerzuchtige, ijverige
associaties	onbewust, onwillekeurig verbonden gedachten
associëren	in gedachten dingen met elkaar in verband brengen of koppelen, het onbewust verbinden van de ene gedachte met de andere
aspect	element of kant van een zaak
authentiek	echt, onvervalst, waarachtig, oorspronkelijk en daardoor betrouwbaar
autonomie	onafhankelijkheid, zelfstandigheid

Scoresleutels (vervolg)

Om het eindcijfer globaal te bepalen zoek je je score op in de kolom 'punten'.
Je cijfer lees je vervolgens af in de kolom van het betreffende examen.

punten	2019 I	2019 II	punten	2019 I	2019 II	punten	2019 I	2019 II
63	10	-	37	6,3	7,4	11	2,6	3,1
62	9,9	-	36	6,1	7,2	10	2,4	2,9
61	9,7	-	35	6	7	9	2,3	2,8
60	9,6	-	34	5,9	6,9	8	2,1	2,6
59	9,4	-	33	5,7	6,7	7	2	2,4
58	9,3	-	32	5,6	6,5	6	1,9	2,3
57	9,1	-	31	5,4	6,4	5	1,7	2,1
56	9	-	30	5,3	6,2	4	1,6	2
55	8,9	10	29	5,1	6	3	1,4	1,8
54	8,7	9,9	28	5	5,9	2	1,3	1,6
53	8,6	9,8	27	4,9	5,7	1	1,1	1,3
52	8,4	9,8	26	4,7	5,6	0	1	1
51	8,3	9,6	25	4,6	5,4	-	-	-
50	8,1	9,5	24	4,4	5,2	-	-	-
49	8	9,3	23	4,3	5,1	-	-	-
48	7,9	9,2	22	4,1	4,9	-	-	-
47	7,7	9	21	4	4,7	-	-	-
46	7,6	8,8	20	3,9	4,6	-	-	-
45	7,4	8,7	19	3,7	4,4	-	-	-
44	7,3	8,5	18	3,6	4,2	-	-	-
43	7,1	8,3	17	3,4	4,1	-	-	-
42	7	8,2	16	3,3	3,9	-	-	-
41	6,9	8	15	3,1	3,8	-	-	-
40	6,7	7,8	14	3	3,6	-	-	-
39	6,6	7,7	13	2,9	3,4	-	-	-
38	6,4	7,5	12	2,7	3,3	-	-	-